EEN NIEUWE TIJD

Wederopbouw in de Achterhoek

Sinds 2019 werken elf gemeenten in de Achterhoek samen in het project 'Een nieuwe tijd! Wederopbouw in de Achterhoek' waarin het bijzondere erfgoed uit de wederopbouwperiode in de schijnwerpers staat. De Wederopbouwperiode is een onwijs interessante periode uit onze geschiedenis. Het was een tijd van schaarste, maar ook van economische groei, welvaart, optimisme en vernieuwing. Nooit werd er in zo'n korte tijd zoveel gebouwd als in die tijd. De wederopbouwtijd krijgt echter vaak het etiket saai, lelijk, gezapig en braaf opgeplakt wanneer het de architectuur, stedenbouw en monumentale kunst betreft. Maar de wederopbouw bevat zoveel kwaliteit en bijzondere verhalen die de moeite waard zijn om te laten zien en te horen.

Wederopbouw in Nederland
De wederopbouw van Nederland, in de periode van 1940-1965, is van grote invloed geweest op onze omgeving zoals we die nu kennen. Weinig mensen realiseren zich hoe belangrijk deze periode is geweest voor de manier waarop er decennia is gebouwd. Na de bevrijding brak er een nieuwe spannende tijd aan waarin er veel gebeurde. Deze periode kende allerlei uitdagingen en vernieuwingen. Naast de verwoestingen van de Tweede Wereldoorlog was er een tekort aan materiaal en woningen, een enorme technologische vooruitgang en veel veranderingen voor het dagelijks leven, bijvoorbeeld door de grootschalige opkomst van de auto en de televisie.

Verwoesting, woningnood, techniek en nieuwe materialen zorgden ervoor dat tijdens de wederopbouwperiode (1940-1965) hele kenmerkende architectuur ontstond. Er werden op grote schaal nieuwe wijken, kerken, wijkcentra, industrie en scholen gebouwd en ook het landschap veranderde ingrijpend door ruilverkaveling en late ontginningen. Aan de ene kant was er een hang naar het verleden en aan de andere kant was er behoefte aan vernieuwing. Dit horen we niet alleen in de verhalen over deze tijd, maar zien we ook terug in de architectuur.

Verkiezing van de ruwe diamanten!
We hebben de afgelopen maand aandacht gevraagd voor de Ruwe Diamanten! De Ruwe diamanten zijn bijzondere wederopbouwpanden in de Achterhoek. Waarom noemen we ze Ruwe diamanten? Net als bij Ruwe diamanten is bij deze panden niet altijd bij de eerste oogopslag de schoonheid te definiëren. Om deze kwaliteit beter zichtbaar te maken heeft de projectgroep, samen met de gemeente een aantal panden in de regio geselecteerd die illustratief zijn voor de ontwikkeling van de Achterhoek tijdens de Wederopbouwperiode. Door middel van een verkiezing is afgelopen maand het woonhuis aan de 's-Gravenhof als Ruwe Diamant van de gemeente Zutphen verkozen!

Ruwe diamant 2020

De winnaar

Woonhuis
's-Gravenhof 18
Architectenbureau: G.J. Jacobs
Opdrachtgever: H.J. Voerknecht
Bouwjaar: 1950

Ruim de helft van de woningproductie die in de eerste vijftien naoorlogse jaren tot stand kwam bestond uit woningwetwoningen; huisvesting die is gebouwd met rijkssubsidies, in opdracht van de overheid en corporaties. Het overige aandeel omvatte grotendeels premiewoningen: particuliere woningbouw waarvoor de overheid een bijdrage leverde in de bouwkosten. Deze premie was bedoeld als een stimulans voor bouwmaatschappijen, institutionele opdrachtgevers en voor individuen om woningen te bouwen. Deze regeling was ingevoerd om te voorkomen dat de volkshuisvesting een monocultuur van sociale woningbouw zou worden.

De kleine groep particulieren die in de jaren vijftig hun inkomen zagen stijgen investeerden deze graag in nieuwbouw. In opdracht van de heer Voerknecht, werd in 1950, naar ontwerp van de architect Jacobs dit statige woonhuis gebouwd op het 's-Gravenhof. Het 's-Gravenhof is het oudste plein van Zutphen en in de vroegmoderne periode het centrum van macht en religie. Ook hier was de oorlogsschade aanzienlijk. Monumentale gebouwen werden tijdens de wederopbouw hersteld en gaten in het gevelbeeld werden opgevuld door nieuwe woningbouw, waaronder dit voorname woonhuis. Het werd een zeer karakteristiek huis dat door zijn uitvoering in de Delftse Schoolstijl goed aansloot bij de overige veelal historische bebouwing. Het trapje met de sierlijke leuningen, de voordeur in het portiek met gemetselde lambrisering, de omlijsting van het raam boven de voordeur en de hekjes van de Franse balkons zijn maar een paar elementen die refereren aan deze stijl. Hoewel dit pand als een woning gebouwd is, was de indeling zodanig dat er op de eerste verdieping ook een zitkamer en een keuken was. De zolderverdieping bevatte een logeerkamer, drie slaapkamers en een extra douche, waardoor het pand ook als duplexwoning kon functioneren. Een echte Ruwe Diamant!

Baudartiuscollege
Isendoornstraat 1
Architectenbureau: Rotshuizen en Wind, Arnhem
Opdrachtgever: Vereniging tot stichting en instandhouding van een Christelijk lyceum voor Zutphen en omstreken
Bouwjaar: 1949-1951

Na de Tweede Wereldoorlog kregen tal van nieuwe ideeën de kans om het bestaande onderwijssysteem te doorbreken en vernieuwen. Vanaf de jaren vijftig werd druk geëxperimenteerd met verschillende typen schoolgebouwen. Het Baudartiuscollege bestond oorspronkelijk uit drie vleugels van twee verdiepingen. De architecten ontwierpen een gebouw gekenmerkt door de Shake Hands architectuur. De omlijsting van de vensters en de pilaren van Franse kalksteen, de gevelversiering en de stalen kozijnen zijn hier allen kenmerken van.

Eveneens kenmerkend is de toepassing van kunst in het interieur. Het gedenkraam voor gevallen leerlingen, en de zuilen die met mozaïek werden bekleed zijn hierbij het vernoemen waard.

Postkantoor
Molengracht 2
Architectenbureau: W.J. Gerretsen, C.J. Cramer, Arnhem
Opdrachtgever: Rijksgebouwendienst 1953-1954

De PTT wilde zijn gebouwen voor het publiek herkenbaar maken en hanteerde daarom een algemeen schema van plattegronden. Het resultaat was een massief, rechthoekig gebouw van twee verdiepingen in de Shake-hands architectuur. Typisch voor de wederopbouwarchitectuur is de afwisseling van de ramen. Hoge ramen en verschillende formaten vierkante ramen wisselen elkaar af en geven het gebouw een voor die tijd modern en functionalistisch uiterlijk.
Eveneens typerend voor die tijd is de toepassing van kunst in het interieur die aansluit bij de functie van het gebouw. In de lange gevel aan de Molengracht zijn zeven gevelstenen aangebracht van gegoten sierbeton, gemaakt naar een ontwerp van kunstenaar A. Diekerhof uit Arnhem.

Station Zutphen
Stationsplein
Architect: H.G.J. Schelling
Opdrachtgever: Nederlandsche Spoorwegen 1952

R.K. kerk voor de Emanuel Parochie
Van Heemstrastraat 4
Architectenbureau: Joh. Sluijmer en J.H. Sluijmer, Enschede
Opdrachtgever: R.K. Kerk
Bouwjaar: 1959-1960

In 1959 komt er en tweede parochie in Zutphen wegens de naoorlogse uitbreidingen. Deze parochie had een eigen kerk nodig en kreeg daarvoor grond toegewezen aan de Van Heemstrastraat, temidden van diverse uitbreidingsgebieden. De kerk werd zeer kolossaal uitgevoerd. Door de ontwikkeling van de bouwtechnieken met betonnen spanten werd het mogelijk om grotere ruimtes te overspannen zonder daarvoor pilaren nodig te hebben.
Typerend voor deze kerk is dat deze is ontworpen als een verdiepingskerk. De kerkzaal is ontworpen boven de onderbouw me nevenruimte. De Emanuellkerk staat namelijk op een licht glooiend terrein. De kerk heeft geen traditionele kerktoren, in plaats daarvan bevindt zich links van de ingang een klokkenstoel.

Het oude station van Zutphen werd tijdens de Tweede Wereldoorlog grotendeels verwoest, daarom had een nieuw station grote prioriteit bij de wederopbouw. Ondanks centrale maatregelen voor productie en distributie, was er tijdens de oorlogsjaren een groot tekort ontstaan aan materialen voor de bouw en daarom werd het puin verwerkt in de nieuwe betonconstructie van het station. Het gebouw heeft een dubbele zuilengalerij voor de ingangshal. De twee verdieping hoge, ranke zuilen dragen een luifel. Deze was bedoeld om de reiziger gelegenheid te geven met een voertuig droog voor de ingang van het station te komen. Aan de buitenzijde, zijn aan weerszijden van de ingang twee beton reliëfs van de Amsterdamse kunstenaar Ben Guntenaar aangebracht. De reliëfs tonen figurale voorstellingen van reizen en afscheid nemen.